

VEM LÄSER INTE?

ELISA TATTERSALL WALLIN OCH
DAVID GUNNARSSON LORENTZEN

Sammanfattning

Böcker kan, i den bästa av världar, göra så att människor möter andra perspektiv, nya idéer och får ta del av ny kunskap, samtidigt som de hjälper läsaren utveckla sitt språk. Allt detta är viktiga delar för att delta i ett demokratiskt samhälle. Det är sannolikt därför larm om en pågående läskris väcker både intresse och starka känslor. Den nationella SOM-undersökningen visar att 19 procent av den svenska befolkningen inte läste en enda bok under 2024. Men vem är det som inte läser? Vi noterar här bland annat att det finns en stor könsmässig skillnad i läsvanor; fortsatt är det fler kvinnor och färre män som läser böcker i alla format samt läser högt för barn. Utbildningsnivå och boendeort spelar också in. De som är läsare får oftast boktips av familjemedlemmar, vänner eller kollegor, vilket visar på vikten av den sociala kontexten för att forma identiteten som läsare.

Befinner vi oss i en ”läskris” i Sverige? Detta har debatterats lite varstans de senaste åren. Hösten 2024 rapporterade Sydsvenskan, efter intervjuer med lärare vid universiteten i Lund och Malmö, att studenter numera har svårt att läsa och förstå böcker (Viktorsson & Nyrén, 2024). Sveriges television följde upp reportaget med flera lärosäten över hela landet och nåddes av samma utsagor: läskunnigheten hos dagens studenter är sämre, de har svårt att ta till sig informationen i sin kurslitteratur samt i skriftliga instruktioner inför examinationer (Hibombo & Wyser, 2024). De intervjuade representanterna från lärosätena reflekterade över att detta skulle kunna bero på för få lärare och samtidigt för stora klasser i grundskolan samt en för stor tillit till digitala hjälpmedel som försvårar elevernas utveckling av läskunnighet. En annan anledning som lyfts är den så kallade breddade rekryteringen till Sveriges universitet och högskolor. För studenter från studieovana hem som påbörjar högre utbildning kan läsning av akademiska texter vara som att lära sig ett nytt språk (Hibombo & Wyser, 2024; Viktorsson & Nyrén, 2024). Dessutom kan det för andraspråksstudenter som inte fått tillräcklig undervisning i svenska som andraspråk i grundskolan och gymnasiet bli än svårare på universitetet (Nationellt centrum för svenska som andraspråk). Till följd av rapporteringen i media fastslog utbildningsministern Johan Pehrson att vi har en stor pågående läskris i Sverige (Farran-Lee & Paulsson, 2024).

Vi som skriver det här kapitlet är själva undervisande universitetslektorer och kan känna igen flera av de intervjuade lärarnas utsagor. Oron som uttrycks är också förståelig. Själva poängen med högre utbildning, kanske särskilt i humaniora och samhällsvetenskap där just vi i biblioteks- och informationsvetenskap befinner oss, är att läsa, skriva, reflektera och diskutera. Det handlar oftast mer om kritiskt tänkande än att memorera korta fakta. God läsförståelse och att ta sig tiden till att läsa kurslitteraturen är därav en väsentlig del av studenternas utveckling och måluppfyllelse. I kollegiet har vi också oroat oss över hur det ska gå för en del studenter när deras läsförståelse inte lever upp till förväntningarna för vad studenter vid högre utbildning borde klara av. Men, vi kan också konstatera att en stor andel av våra studenter visst har förmågan att läsa och förstå de akademiska texterna. De tar sig tid att läsa kurslitteraturen, kan reflektera djupgående kring den och många imponerar också med sina insikter. Som alltid i debatter om läsning är sanningen alltså kanske mer nyanserad än att allt skulle vara nattsvart.

Anekdoter åsido, vad säger forskningen i frågan? I början av 2025 genomförde forskare vid Chalmers tekniska högskola en enkätstudie med fokus på Sveriges universitets- och högskolestudenter och deras läsning av kurslitteratur (Malmström m.fl., 2025). Studien visar att majoriteten av studenterna i Sverige läser sin kurslitteratur, även om de inte alltid läser precis allt. Dock är det en skillnad mellan olika ämnesområden, studenter inom humaniora är exempelvis mest benägna att läsa kurslitteraturen, medan studenter inom hälso-sjukvård och teknik läser minst. Det finns också en åldersskillnad, yngre studenter är mindre benägna att läsa kurslitteratur jämfört med de äldre studenterna. Det kan vara så att yngre studenter hellre använder sig av sammanfattningar eller digitala resurser (Malmström m.fl., 2025). När studenterna som besvarat enkäten självskattat sin läsförståelse anger 86 procent att det är enkelt att läsa och förstå kurslitteratur på svenska, men att det kan vara svårare med engelskspråkig litteratur.

Det är inte bara universitetsstudenters potentiellt bristande intresse och förmåga för läsning som uppmärksammas under året. Återkommande ser vi också larmrapporter och debatter kring barn och ungas läsning. I samband med att Johan Pehrson konstaterade en pågående så kallad läskris fastslog han också att ”upp emot en fjärdedel av eleverna som lämnar skolan som de facto funktionella analfabeter” (Farran-Lee & Paulsson, 2024). I det här kapitlet kommer vi särskilt studera de som angett att de inte läst böcker i något format under 2024. Vilka är de? Vi kommer också utforska hur läsvanor, eller avsaknaden därav, ser ut i olika grupper i befolkningen och hur läsningen är uppdelat på de olika bokformaten tryckta böcker, e-böcker och ljudböcker.

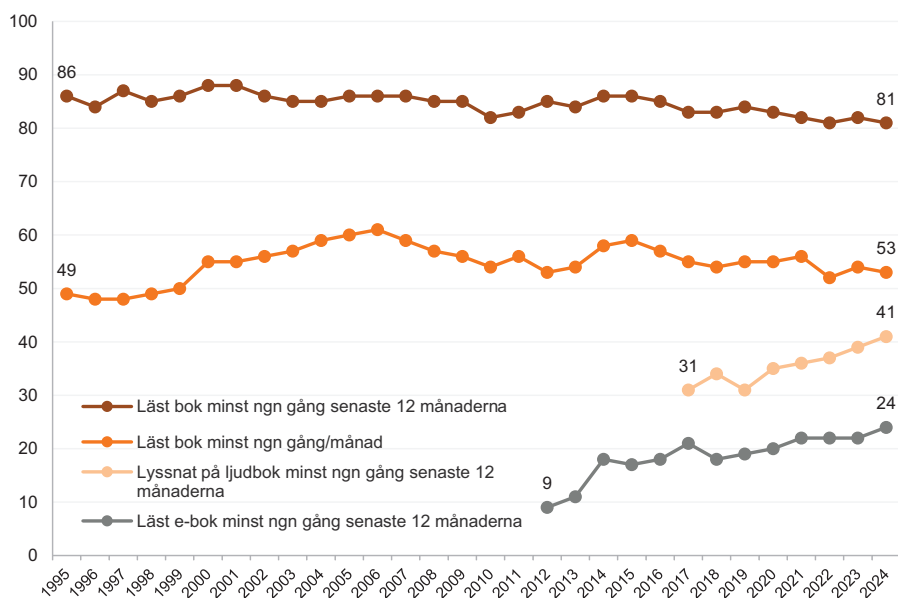
Bokläsning under 2024 – tryckta böcker minskar och digitala ökar

I figur 1 går det att följa hur stor andel av den svenska befolkningen som läst någon bok under året sedan mätningen började 1995. Det är över lag stabilt över tid,

även om det rört sig något, med allt från 88 procent till 81 procent som angett att de läst åtminstone någon bok under det gångna året under de här snart 30 åren. Under 2024 var det återigen 81 procent som angett att de läst någon bok, vilket är en minskning med en procentenhet sedan 2023.

Sedan flera år tillbaka kan vi också följa hur många som läst e-böcker och lyssnat på ljudböcker under året. Här ser vi en stadig ökning sedan dessa bokformat började följas i den nationella SOM-undersökningen på 2010-talet. Under 2024 läste 24 procent e-böcker och 41 procent lyssnade på ljudböcker åtminstone någon gång över året. För första gången är det över 40 procent av svenskarna som lyssnar på ljudböcker, och vi kan också se hur snabbt ökningen har skett. När ljudbokslyssning för första gången studerades i den nationella SOM-undersökningen 2017 hade 31 procent läst böcker via öronen, sju år senare har alltså siffran ökat med 10 procentenheter (för forskning om lyssnande läsning se exempelvis Tattersall Wallin, 2021, 2022; Lundh, 2022). E-böcker däremot har haft en lite långsammare ökning här i Sverige.

Figur 1 Bokläsning i Sverige, 1995–2024 (procent)

Kommentar: Frågan löd *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?* följt av alternativen *Läst någon bok*, *Läst e-bok* och *Lyssnat på ljudbok*. Procentbasen utgörs av de som besvarat respektive delfråga. År 2024 var antalet svar för *Läst bok* 10 400, för *Läst e-bok* 3 461 och för *Lyssnat på ljudbok* 1 742.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1995–2024.

Tabell 1 visar hur många som läst tryckt bok, ljudbok och e-bok någon gång under 2024 samt hur detta skiljer sig mellan kvinnor och män. Likt tidigare år kan vi notera en skillnad mellan könen; fler kvinnor läser böcker i samtliga format.

Tabell 1 Andel som läst tryckt bok, ljudbok respektive e-bok under de senaste 12 månaderna, 2024 (procent)

	Tryckt bok		Ljudbok		E-bok	
	Ingen gång	Någon gång	Ingen gång	Någon gång	Ingen gång	Någon gång
Samtliga	25	75	59	41	76	24
Kvinna	20	80	54	46	74	26
Man	30	70	64	36	78	22

Kommentar: Frågan löd *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?* följt av alternativen *Läst tryckt bok*, *Läst e-bok* och *Lyssnat på ljudbok*. Skalan är 7-gradig från *Ingen gång* till *Flera gånger per vecka*. Könssambandet för tryckt bok var signifikant på nivån 0,01 enligt ett Chi²-test (Chi²: 22,715), ljudbok (Chi²: 23,931) och e-bok (Chi²: 9,546). Procentbasen utgörs av de som besvarat respektive delfråga. Totalt antal svar per bokform var 1 741, 1 742 och 3 461.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2024.

När vi jämför med siffrorna från förra årets nationella SOM-undersökning ser vi att läsning av tryckta böcker har minskat med några procentenheter samtidigt som både ljudböcker och e-böcker har ökat motsvarande. Den här förändringen har skett både bland kvinnor och män. Den största ökningen är att andelen kvinnor som lyssnat på ljudböcker under året har gått upp med fyra procentenheter. Kan det vara så att några bokläsare slutat läsa tryckta böcker till förmån för digitala böcker? Eller har det fallit bort läsare av tryckta böcker och samtidigt kommit till nya grupper som läser e-böcker och ljudböcker? Troligtvis är det lite av båda anledningar som ligger bakom förändringen. Varför några övergett tryckta böcker till förmån för digitala böcker kan bero på att de digitala formaten ofta är mer flexibla och mobila i en hektisk vardag. Ljudböcker tar exempelvis oftare plats i situationer där lyssnaren är i rörelse, som vid pendling, motion, utförandet av hushållssysslor eller hobby (Tattersall Wallin, 2022).

Vem läser inte?

Till följd av återkommande debatter om läskriser och fallande läsförmåga har vi i år valt att titta närmre på en grupp vi annars inte skriver mycket om i det här återkommande kapitlet om läsning, nämligen de som inte läser. Tabell 2 visar de som angett att de inte läst någon bok under de senaste 12 månaderna, uppdelat på demografiska hänseenden som utbildningsnivå, ålder och typ av boendeort. Dessutom tittar vi på hur icke-läsningen ser ut i olika bokformat samt även när det kommer till högläsning för barn.

Tabell 2 Andel som inte läst böcker under de senaste 12 månaderna, 2024 (procent)

	Inte läst någon bok	Inte läst tryckt bok	Inte läst ljudbok	Inte läst E-bok	Inte läst för barn
Alla	19	25	59	76	52
Kön					
Kvinna	12	20	54	74	45
Man	26	30	64	78	59
Utbildning					
Låg	39	43	79	89	78
Medellåg	26	36	62	81	57
Medelhög	22	21	58	79	49
Hög	7	10	49	65	39
Ålder					
16–29	14	21	49	66	57
30–49	15	21	43	66	26
50–64	22	27	59	78	56
65+	21	28	76	87	67
Boende					
Ren landsbygd	25	31	62	85	50
Mindre tätort	24	31	64	80	53
Stad eller större tätort	18	23	56	75	53
Stockholm, Göteborg, Malmö	11	16	57	68	47

Kommentar: Frågan löd *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?* följt av alternativen *Läst någon bok*, *Läst tryckt bok*, *Läst e-bok*, *Lyssnat på ljudbok* och *Läst högt ur bok/tidning för något barn*. Procentbasen utgörs av de som besvarat respektive delfråga. År 2024 var antalet svar för *Läst någon bok* 10 400, för *Läst tryckt bok* 1 741, för *Läst e-bok* 3 461, för *Lyssnat på ljudbok* 1 742 och för *Läst högt ur bok/tidning för något barn* 1 742. Tabellen redogör för andelen som uppgivit att de inte gjort aktiviteten i fråga. I tabellen har vi framhåvt de värden som vi finner anmärkningsvärda med fet stil.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2024.

Tabell 2 illustrerar den könsmissiga skillnaden i läsvanor i Sverige. 26 procent av männen i Sverige har inte läst någon bok i något format under 2024, bland kvinnorna är det 12 procent som angett att de inte läst böcker under året. Det är alltså mer än dubbelt så många män som anger att de inte läser böcker, jämfört med kvinnor. Det är också en könsmissig skillnad på 10 procentenheter när det gäller både läsning av tryckta böcker och lyssning till ljudböcker, medan det endast skiljer fyra procentenheter mellan män och kvinnors icke-läsande av e-böcker. Medan

59 procent av männen anger att de inte läst högt för barn, är motsvarande siffra 45 procent för kvinnor. Det pratas ofta specifikt om unga i samband med en så kallad läskris, men i den här tabellen ser vi att det finns många fler icke-läsare i de äldre åldersgrupperna jämfört med den som består av 16–29-åringar. Det är dock värt att notera här att det blir allt svårare att attrahera just unga personer till att besvara enkätstudier så som den nationella SOM-undersökningen. Det finns en möjlighet att exempelvis fler läsande unga är benägna att välja att besvara enkäten, jämfört med deras icke-läsande jämnåriga. Därmed skulle en sådan skevhet i respondentgrupp kunna orsaka viss obalans i svaren. Detta kan vi dock bara resonera kring då vi inte kan veta om utfallet faktiskt är sådant att fler unga läsare besvarar enkätstudier.

Så, baserat på svaren, vem är en typisk icke-läsare i Sverige idag? Det är en man som är över 50 år och bor på landsbygden eller i en mindre tätort och har låg utbildning, alltså som enbart har läst grundskolan. Det finns också en betydelsefull mängd icke-läsare i gruppen som har medellåg utbildning, vilket betyder att de gått gymnasiet, samt i gruppen med medelhög utbildning, vilket betyder att de har läst någon eftergymnasial utbildning eller en högskoleutbildning som är kortare än tre år.

Tabell 2 visar också hur boendeort kan påverka läsvanor. Som noterat finns flest icke-läsare på landsbygden och i mindre tätorter, medan fler läsare hittas i storstäderna. Det kan finnas flera anledningar till detta, en kan vara utbildningsnivå, då högutbildade oftare bor i städer i anslutning till lärosätena och fler kvalificerade arbeten medan fler lågutbildade hittas på landsbygden (SCB, 2025). Det finns ett tydligt samband mellan utbildning och läsvanor, som syns ovan finns minst andel läsare i gruppen lågutbildade och flest läsare i gruppen högutbildade. En annan anledning till att färre personer på landsbygden och i mindre tätorter läser kan vara tillgången till böcker. Antalet bokhandlare i Sverige har minskat sedan sekelskiftet, av Sveriges 290 kommuner hittas en bokhandel endast i 142 av dem (Olsson, 2025). När läsvanor började studeras i den nationella SOM-undersökningen 1995 och 86 procent av befolkningen angav att de läste böcker årligen fanns det en bokhandel i 216 av kommunerna. Nu, 30 år senare, har alltså 74 kommuner förlorat sin bokhandel och 81 procent av befolkningen anger att de läser böcker någon gång per år. Finns det ett samband? Vi kan i alla fall konstatera att fler kommuner i Sverige nu står utan bokhandel än som har en. Oftast är det just i mindre orter eller på landsbygden där bokhandel saknas, men det finns också enstaka exempel på kommuner med runt 40 000–50 000 invånare utan bokhandel (Olsson, 2025). Samtidigt har även antal folkbibliotek minskat i Sverige, 75 bibliotek stängde mellan 2013 och 2023 (Kungliga biblioteket, 2024). Främst är det mindre filialer som stängt, samt integrerade folk- och skolbibliotek som tagits över av skolan och därmed stängt för allmänheten. Då bibliotekslagen säger att det ska finnas allmänt tillgängliga bibliotek i varje kommun i Sverige så är situationen inte densamma som för bokhandeln, men däremot kan stängningarna av filialer

medföra att personer på landsbygden och i mindre orter har längre till sitt närmsta folkbibliotek. 2023 fanns det 1 070 folkbibliotek i Sverige, detta inkluderar då både stora huvudbibliotek i centralorter, och mindre filialer eller utlåningsstationer med begränsade öppettider (Kungliga biblioteket, 2024).

Vi kan också observera att det finns fler icke-läsare av e-böcker och ljudböcker på landsbygden och i mindre tätorter, trots att det är format som är tillgängliga online via exempelvis en smartphone eller surfplatta och därmed inte är beroende av att läsaren har fysisk tillgång till bokhandel och bibliotek. Även de som inte har ett bibliotek i sin närhet har möjlighet att låna digitala böcker gratis, och prenumerationstjänsterna för digitala böcker samt nätbokhandel är så klart tillgängliga överallt där det finns internet. I Sverige använder 95 procent av befolkningen internet, och i princip samtliga icke-användare är i pensionsåldern (Internetstiftelsen, 2025). Även om de flesta människor i Sverige därmed i praktiken har tillgång till digitala böcker betyder det inte att de kommer läsa dem. Det skulle exempelvis kunna bero på brist på intresse för bokläsning, att de föredrar tryckta format, att de inte har tillgång till teknik som krävs eller att de inte vet om att möjligheten finns.

Nu lämnar vi icke-läsarna och går i stället över till att undersöka de som läser böcker ofta.

Vem läser?

Tabell 3 visar de som läser böcker varje månad eller oftare, uppdelat på olika demografiska faktorer. Även här kan vi se att läsningen av tryckta böcker har gått ner, och detta i samtliga grupper som mäts. Den största minskningen av läsare av tryckta böcker på månadsbasis finns i de två lägre utbildningsnivåerna, de två äldre åldersgrupperna samt bland de som bor på ren landsbygd och i mindre tätort. Exempelvis har andelen personer över 65 år som läser tryckta böcker varje månad minskat med hela sju procentenheter sedan året innan, vilket är en signifikant förändring.

När det kommer till de digitala böckerna är förändringen sedan föregående år lite mer spretig. I några grupper har läsningen av e-böcker och ljudböcker gått ner någon procentenhet och i andra har den gått upp någon procentenhet. Några lite mer anmärkningsvärda förändringar är att de som bor på ren landsbygd har minskat sin läsning av båda formaten av digitala böcker varje månad med omkring fyra procentenheter. Också bland 16–29-åringarna har e-bokläsningen minskat med tre procentenheter. Samtidigt har andelen högutbildade som lyssnar på ljudböcker varje månad ökat med fyra procentenheter på ett år, och likaså har fem procentenheter fler av de som bor i stad eller större tätort lyssnat på ljudböcker ofta.

Andelen som läst högt för barn varje månad har också minskat i flera grupper, mest markant i gruppen lågutbildade där sex procentenheter färre läst för barn varje månad under 2024 jämfört med året innan. Frågan om läsning för barn ställs till alla, oavsett om de har barn i sitt hushåll eller inte. Lite längre fram i kapitlet, I figur 2, tittar vi särskilt på högläsningssvanor hos de som har barn. Men även om

vi tar i beaktning att många av de svarande här kanske inte har barn i sin närhet och därmed inte har anledning att läsa högt för barn, så är den könsmässiga skillnaden slående. Varför ska fler mammor, mormödrar och farmödrar läsa högt för barn, jämfört med pappor, morförädrar och farförädrar? Visst, det kan vara så att en del som anger att de har läst för barn gör så i jobbet, exempelvis som förskollärare eller bibliotekarier, yrken där vi hittar fler kvinnor, men bland de som har egna barn torde den här siffran vara jämnare. Om pappor inte läser högt för sina barn, och inte heller själva läser böcker i lika stor utsträckning, hur ska barn då lära sig att läsning är för alla?

Tabell 3 *Andel som läst böcker i olika format någon gång per månad eller oftare i olika grupper, 2024 (procent)*

	Tryckt bok	Ljudbok	E-bok	Läst för barn
Alla	44	22	10	27
Kön				
Kvinna	52	27	11	33
Man	35	18	9	22
Utbildning				
Låg	29	10	4	9
Medellåg	30	18	7	23
Medelhög	43	23	9	27
Hög	61	30	16	40
Ålder				
16–29	47	22	12	17
30–49	44	30	14	53
50–64	37	25	10	21
65+	47	14	6	15
Boende				
Ren landsbygd	37	22	5	29
Mindre tätort	39	19	8	26
Stad eller större tätort	44	25	11	28
Stockholm, Göteborg, Malmö	56	21	14	28

Kommentar: Frågan löd *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?* följt av alternativen *Läst tryckt bok*, *Läst e-bok*, *Lyssnat på ljudbok* och *Läst högt ur bok/tidning för något barn*. Procentbasen utgörs av de som besvarat respektive delfråga. År 2024 var antalet svar för *Läst tryckt bok* 1 741, för *Läst e-bok* 3 461, för *Lyssnat på ljudbok* 1 742 och för *Läst högt ur bok/tidning för något barn* 1 742. Tabellen redogör för andelen som uppgivit att de gjort aktiviteten minst en gång i månaden. I tabellen har vi framhävt de värden som vi finner anmärkningsvärda med fet stil.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2024.

Tabell 4 visar de som läser böcker varje vecka eller oftare. Här kan vi notera att 30 procent av befolkningen läst tryckta böcker varje vecka under 2024, det är en minskning med fem procentenheter sedan 2023. Den största minskningen finns bland kvinnor, lågutbildade och de med medellåg utbildning, samt i de två äldre åldersgrupperna. Att läsa tryckta böcker varje vecka har också blivit mindre vanligt på ren landsbygd samt i mindre tätort. Så, det verkar vara en trend vi ser när det kommer till en nedgång i läsning av tryckta böcker, både bland de som läser någon gång per år och de som läser ofta. Annars är det inte lika stora skillnader när det kommer till läsning av de andra formaten samt för barn på en veckobasis, där ser vi på det hela taget liknande siffror som föregående år.

Tabell 4 Andel som läst böcker i olika format någon gång per vecka eller oftare i olika grupper, 2024 (procent)

	Tryckt bok	Ljudbok	E-bok	Läst för barn
Alla	30	17	6	19
Kön				
Kvinna	38	21	7	23
Man	25	12	5	14
Utbildning				
Låg	21	7	3	5
Medellåg	18	12	4	12
Medelhög	32	19	5	17
Hög	43	22	10	30
Ålder				
16–29	30	11	7	11
30–49	28	22	9	45
50–64	24	21	6	11
65+	37	10	5	5
Boende				
Ren landsbygd	24	18	3	17
Mindre tätort	25	15	5	18
Stad eller större tätort	32	18	7	19
Stockholm, Göteborg, Malmö	37	14	9	20

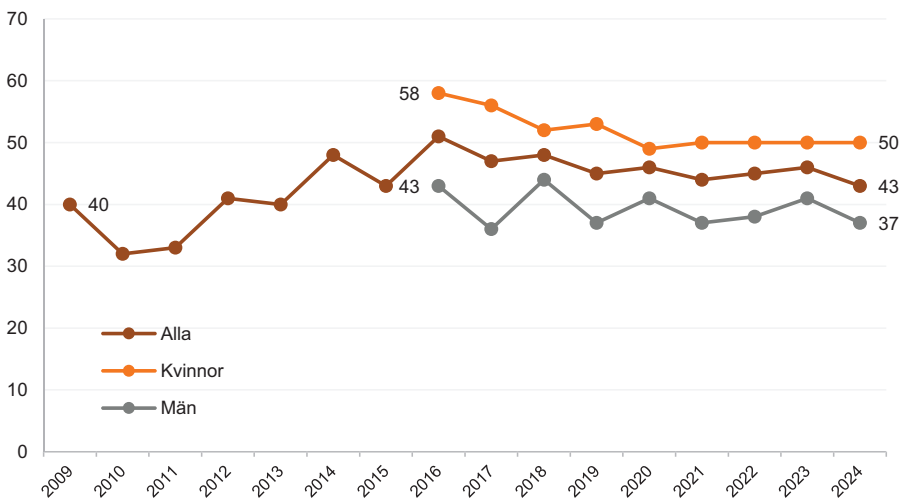
Kommentar: Frågan löd *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?* följt av alternativen *Läst tryckt bok*, *Läst e-bok*, *Lyssnat på ljudbok* och *Läst högt ur bok/tidning för något barn*. Procentbasen utgörs av de som besvarat respektive delfråga. År 2024 var antalet svar för *Läst tryckt bok* 1 741, för *Läst e-bok* 3 461, för *Lyssnat på ljudbok* 1 742 och för *Läst högt ur bok/tidning för något barn* 1 742. Tabellen redogör för andelen som uppgivit att de gjort aktiviteten minst en gång i veckan. I tabellen har vi framhävt de värden som vi finner anmärkningsvärda med fet stil.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2024.

Färre män läser högt för sina barn – igen

I figur 2 tittar vi på hur många vuxna som har barn i sitt hushåll som läser böcker eller tidningar högt för barn under en vanlig vecka. Den största förändringen sedan föregående år är att andelen män som läst högt har minskat med hela fyra procentenheter och nu är nere på 37 procent, efter en kortvarig ökning under 2023. Kvinnorna ligger kvar på samma nivå som de senaste åren, hälften av de kvinnor som har barn i hushållet läser alltså högt för dem varje vecka. Något som inte syns i figur 2 är att vi även undersökt hur många med barn i hushållet som anger att de aldrig läst högt för barn under 2024, detta i enlighet med kapitlets fokus på de som inte läser alls. Där fann vi att 24 procent av kvinnorna och 34 procent av männen inte läser högt för sina barn alls. Vi ska notera att vi inte ser åldern på barnen i fråga, det är alltså möjligt att fler av de som svarar att de inte läser högt har barn i tonårsåldern, snarare än små barn, exempelvis. Men oavsett åldern på barnen så slås vi även här av den könsmässiga skillnaden i högläsning för barn, precis som noterades tidigare i kapitlet vid tabell 3. Det skiljer hela 13 procentenheter mellan andelen kvinnor och män med barn hemma som läser högt för dem varje vecka.

Figur 2 Andel som läst högt för ett barn minst en gång i veckan i hushåll med barn, 2009–2024 (procent)

Kommentar: Frågan löd *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande? – Läst högt ur bok/tidning för något barn*. Procentbasen utgörs av de som besvarat delfrågan och bor i hushåll med barn. Antal svarande 2024 var 560. Tabellen redogör för andelen som uppgivit att de gjort aktiviteten minst en gång i veckan.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2009–2024.

Familj och vänner ger ofta boktips till varandra

De som läser böcker, varifrån får de sina boktips? I tabell 5 tittar vi på några informationsvägar och hur många läsare som använt dem under 2024. Det absolut vanligaste är att få tips från familj, vänner och bekanta. 35 procent anger att de ofta och 53 procent att de ibland blir tipsade om böcker av sina familjemedlemmar och vänner, vilket sammanslaget blir 88 procent av läsarna. Om vi slår ihop kategorierna ibland och ofta kan vi se att 59 procent av läsarna får boktips via tidningar, tv eller radio. 53 procent av läsarna i Sverige har också fått tips på böcker att läsa av kollegor eller på sin arbetsplats. Därefter är det mest vanligt att få tips via sociala medier, med 44 procent som fått boktips där ibland eller ofta. Jämför vi med föregående års svar på den här frågan är det tämligen likt. En intressant förändring är att det har skett liten ökning i användningen av recensionsplattformar, så som *Goodreads* och *TheStorygraph*.

Tabell 5 Varifrån boktipsen kommer, 2024 (procent)

	Aldrig	Ibland	Ofta	Antal svar
Bibliotek/bibliotekarie	76 (+1)	20	4 (-1)	1 227
Bokhandel/bokhandlare	64	30	6	1 232
Via bokklubb	84 (+1)	10 (+1)	6 (-2)	1 217
Sociala medier	56	32 (-1)	12 (-1)	1 221
Recensionsplattformar	80 (-2)	16 (+2)	5 (+1)	1 168
Tidningar/TV/Radio	41 (+2)	45 (-1)	14 (-2)	1 246
Familj/vänner/bekanta	12	53 (+2)	35 (-2)	1 289
Kollegor/arbetsplatsen	47 (+2)	38	15 (-2)	1 227

Kommentar: Frågan löd *Om du läst böcker under de senaste 12 månaderna, varifrån har du fått dina boktips?* Alternativen var *Aldrig*, *Ibland* och *Ofta*. Siffrorna inom parentes anger förändringen i procentenheter från föregående år. Procentbasen utgörs av de som besvarat respektive delfråga.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2024.

Dilemmat med icke-läsaren

Om vi tittar tillbaka över synen på läsning och på läspolitiken i Sverige de senaste hundra åren har det förändrats från att fokusera på ”*vad* vi läser till *hur* vi läser, till att idag handla om *att* vi över huvud taget läser (litteratur)” (Lindsköld & Hedemark, s. 7, 2023). Fokuset när läspolitik utförs idag är alltså att få människor att faktiskt läsa, och då underförstått litteratur i form av böcker. Det märks också i nutida debatter om en så kallad läskris (ett begrepp som för övrigt introducerades 2023 av skolminister Lotta Edholm) där fokus hamnar på de som inte läser, och de som har svårt med läsförståelsen. Som en följd av de här diskussionerna har vi valt att i det här kapitlet undersöka närmre just vilka det är som inte läser böcker. Vi

kan konstatera att den typiska icke-läsaren är en man som bor på landet och som läst grundskolan, och kanske även gymnasiet men som inte har en examen från högre utbildning. Det är också mer troligt att vår icke-läsare är 50 år eller äldre.

Människor blir sällan läsare i ett vakuum. Forskningen visar hur viktigt det är med läsande förebilder och tillgång till böcker för att barn och unga ska skapa en identitet som läsare (Ross m.fl., 2018; Tattersall Wallin, 2022). Svaren vi får på frågan om varifrån läsare får sina boktips illustrerar också hur viktiga sociala kontexter är för läsning, med familjemedlemmar, vänner och kollegor som betydande personer att prata böcker med. Det här kan vara något som icke-läsarna saknar. Om deras nätverk med exempelvis föräldrar, syskon, partners eller vänner på arbetsplatsen inte pratar om böcker med varandra, så går de miste om den uppenbart viktigaste informationskanalen för att få boktips. Dessutom saknar de då troligtvis även läsande förebilder. För någon som är en inbiten läsare men saknar en social gemenskap som är intresserad av böcker kan bok-influencers på sociala medier, bibliotekarier och bokhandlare spela en roll för att de ska hitta en läsargemenskap och upptäcka boktitlar som kan vara av intresse. Men det svåra är att nå och inspirera de som inte läser och som också saknar läsare i sin närhet. De som bor på en mindre ort utan bokhandel och som kanske enbart har en biblioteksfilial med reducerade öppettider i sin närhet, är kanske mer benägna att själva bli icke-läsare. Om det fanns fler bokhandlare och fler biblioteksfilialer jämnt utspritt över landet så att alla enkelt kunde besöka en bokhandel eller ett bibliotek i sin närhet, och alla också nåddes av inspirerande läsfrämjande insatser av exempelvis utbildade bibliotekarier, skulle det då finnas fler som nöjesläser böcker över hela Sverige? För landets folkbibliotek är barn och unga en prioriterad grupp (SFS 2013:801), men det här kapitlet visar att även vuxna män borde vara en viktig målgrupp för lässtimulerande insatser. Detta både för att hjälpa icke-läsande män att hitta sin egen läsglädje, men även för att uppmuntra fler pappor att läsa högt för sina barn. På så vis skulle deras barn i sin tur få läsande manliga förebilder som skulle kunna bidra positivt till barnens bild av vem som kan vara en läsare. Läsforskarna Linnéa Lindsköld och Åse Hedemark (2023) uppmärksammar hur Sveriges föräldrar har olika förutsättningar när det kommer till att kunna läsa högt för sina barn. Allt från utbildning och egen läsförmåga, till ekonomiska förutsättningar och att faktiskt ha tiden till det, skapar olika premisser för vem som sysslar med högläsning. Det är viktigt att vara ödmjuk för. Men om förutsättningar skapas för att dels jämma ut den könsmässiga skillnaden i bokläsning, och se till att alla har tillgång till böcker, kanske några fler kan få en mer rättvis utgångspunkt till att bli läsare, och inspirera sina barn till att bli det också.

Forskning visar hur viktig läsglädje och möjligheten att välja sin egen litteratur är för att unga ska vilja läsa (Hedemark, 2021). Läsning som utförs på fritiden är oftast kopplad till mer läsglädje än den som görs i skolan, även om elever får läsa böcker av författare de gillar. Känslan av krav som skolan medför och vetskapen om att inlämningsuppgifter eller prov på boken kommer följa verkar ta bort en

del av nöjet (Hedemark, 2021). Det här skulle kunna hjälpa till att förklara varför en del studenter inom högre utbildning väljer bort att läsa sin kurslitteratur, som vi skrev om i början av kapitlet. Att något känns påtvingat kan göra att det känns mindre lockande. Alla studenter kommer inte älska alla kurser de läser vid högskolan, och det är nog avsevärt lättare att förmå sig läsa kurslitteraturen i de ämnen de är intresserade av, jämfört med de kurser de känner att de bara måste ta sig igenom för att få sin examen. Kanske får det vara så, även om det så klart också är viktigt att ha förmågan att kunna läsa och förstå texter även om de inte känns så spännande. Det är en viktig del av livet och att vara samhällsmedborgare. Vi ska dock inte släppa läsglädjen, för där finns en oerhört viktig pusselbit om man vill lösa en läsning i kris.

Referenser

- Farran-Lee, L. & Paulsson, A. (22 november 2024). Johan Pehrson (L): "Studenter som inte orkar läsa måste träna på det". *SVT*.
<https://www.svt.se/kultur/johan-pehrson-l-om-laslarmet-mycket-allvarligt>
- Hedemark, Å. (2021). Authenticity matters: The reading practices of Swedish young adults and their views of public libraries. *New Review of Children's Literature and Librarianship*, 26(1–2), 76–90.
<https://doi.org/10.1080/13614541.2021.1971392>
- Hibombo, A. & Wyser, D. (22 november 2024). Studenternas dåliga läsförmåga pressar universiteten: "När inte fram". *SVT*.
<https://www.svt.se/kultur/studenternas-daliga-lasformaga-pressar-universiteten-nar-inte-fram>
- Internetstiftelsen. (2025). *Svenskarna och Internet 2024*.
<https://svenskarnaochinternet.se/app/uploads/2024/09/internetstiftelsen-svenskarna-och-internet-2024.pdf>
- Kungliga biblioteket. (2024). *Sveriges officiella biblioteksstatistik 2023*.
<https://www.kb.se/samverkan-och-utveckling/nytt-fran-kb/nyheter-samverkan-och-utveckling/2024-05-15-sveriges-officiella-biblioteksstatistik-2023.html>
- Lindsköld, L. & Hedemark, Å. (2023). Läsning – lösningen på samhällets problem? *Digiteket*.
<https://digiteket.se/inspirationsartikel/lasning-losningen-pa-samhallets-problem/>
- Lundh, A. (2022). "I can read, I just can't see": A disability rights-based perspective on reading by listening. *Journal of Documentation*, 78(7), 176–191.
<https://doi.org/10.1108/JD-10-2020-0169>
- Malmström, H., Eriksson, L., & Stöhr, C. (2025). *Läsning i högre utbildning: En kvantitativ studie om studenters läsvanor på svenska och engelska* (Chalmers Studies in Communication and Learning in Higher Education 2025:2).
<https://doi.org/10.17196.cslhe/2025/02>

- Nationellt centrum för Svenska som andraspråk. (2024). "Läskrisen" behöver ett andraspråksperspektiv. Stockholms universitet.
<https://www.su.se/nationellt-centrum-for-svenska-som-andrasprak/nyheter/1%C3%A4skrisen-beh%C3%B6ver-ett-andraspr%C3%A5ksperspektiv-1.759261>
- Olsson, L. (2025). *Svensk bokhandel 2025: En studie av förändringarna åren 2000–2024 med blicken mot framtiden*. Svenska bokhandlareföreningen.
https://booksellers.se/wp-content/uploads/2025/02/SVENSK_BOKHANDL_2025_FINAL.pdf
- Ross, C. S., McKechnie, L., & Rothbauer, P. M. (2018). *Reading still matters: What the research reveals about reading, libraries, and community*. Libraries Unlimited.
- SCB. (2025). *Utbildningsnivån i Sverige*.
<https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/utbildning-jobb-och-pengar/utbildningsnivan-i-sverige/>
- SFS 2013: 801. Bibliotekslag.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/bibliotekslag-2013801_sfs-2013-801/
- Tattersall Wallin, E. (2021). Reading by listening: Conceptualising audiobook practices in the age of streaming subscription services. *Journal of Documentation* 77(2), 432–448. <https://doi.org/10.1108/JD-06-2020-0098>
- Tattersall Wallin, E. (2022). Audiobook routines: identifying everyday reading by listening practices amongst young adults. *Journal of Documentation*, 78(7), 266–281. <https://doi.org/10.1108/JD-06-2021-0116>
- Viktorsson, J. & Nyrén, J. (11 november 2024). Skånska toppstudenter kan inte läsa böcker: "Orkar inte". *Sydsvenskan*.
<https://www.sydsvenskan.se/artikel/skanska-toppstudenter-kan-inte-lasa-bocker-orkar-inte/>